

Lippa és Sansepolcro.

— Harmadik és befejező közlemény. —

VI. Egyleti élet.

Lippán a következő jótékonycélú egyletek vannak: 1. róm. kath., 2. izraelita, 3. protestáns nőegylet, 4. a Vöröskereszt Egylet fiókja. Nem kételkedem benne, hogy ez egyletek jótékonyssággal is foglalkoznak, főcéljuk azonban mégis a bálók rendezése. Ezzel azt akarom mondani, amit Lippán alig tagadna valaki, hogy úgy a vezetőségnek, mint a tagoknak több gondot okoz a bálók rendezése, mint a jótékonyosság gyakorlása.

Fontos intézmény azonban a már említett kórház, melynek építése 180.000, felszerelése pedig 75.000 koronába került. 100 ágyra van berendezve. Évi kiadása 44.000 koronára van előirányozva, ennek túlnyomó része azonban (39.000 korona) az ápolási díjából térül meg, tehát a magánjótékonyosság csak a kórház létesülését tette lehetővé, nem pedig fõntartását.

Sansepolcroban 11 jótékony célú intézmény van:

4. Kórház; 12 ezer líra jövedelemmel, 50 ágygal.
5. Lelencház, 8 község számára; mintegy 500 gyermeket tart el.
6. Fiúárvaház 15 gyermekkel; jövedelme 5072,80 líra.
7. Leányárvaház 30 árvával; jövedelme 8071 líra, van iskolája 4 tanítóval.
8. Gyermekmenhely 6 éven aluli szegény gyermekek számára. Jövedelem 3000 líra. Van egy igazgatónő, egy tanító és mintegy 40 gyermek.

6. Koldusok menhelye. Adományokból él, mintegy 2000 líra biztos bevétele van, 15 aggot támogat.

7. Marini-menhely, 20 szegény gyermeket küld fürdőbe, a község és magánosok támogatják.

8. Népkonyha. Télen 1 soldoért ad meleg levest. Naponta mintegy 300 levest oszt ki.

9. Tanulók segélyegylete. Tanszerekkel látja el a szegény tanulókat. Az állam, a provincia, a község és magánosok adományai-ból tartja fenn magát.

10. Irgalmasság egylete. Sebesülteket és betegeket gyámolít. *)

10. Zálogház. Vagyona 150 ezer líra; a szegényeknek kölcsönöz olcsó kamatra, jövedelmét közcélokra fordítja.

Ezek az egyletek, Giovagnoli úr szerint „bizony szegények, ebben Sansepolcro meglehetősen különbözik a hasonló vagyonosságú olasz városoktól. Így pl. Città di Castellonak két millió lírás alapítványa kórháza van és sokkal gazdagabb jótékonyági egyletei vannak”.

Egyébként Lippán még a következő egyletek vannak: 1. Tűzoltó-Egylet. 2. Lippai Kereskedők-Köre. 3. Gazda-Egylet. Ez a parasz-tok gazdasági céljait mozdítja elő. 4. Szépitő-Egylet. Tudtommal sok évi tevékenysége 5—6 pad föllállításában merült ki. 5. Fazekasok-Egylete. 6. Lövész-Egylet. Egyetlen tevékenysége húsvétkor egy *general décharge*. 7. Tisztviselő-Egylet. Célja: fizetésemelést kérni, tevékenysége: a tisztviselői kongresszusokra 1—2 tagot saját költségén föl-küldeni. 8. Vadász-Egylet.

Sansepolcróban pedig még ezek említendők:

1. Munkás-Egylet. Kb. 600 taggal, 60 ezer líra vagyonnal. Segíti a beteg munkásokat, nyugdíjat ad az öregeknek; kis kölcsönöket nyújt váltóra a tagoknak. Van egy jól berendezett szövetkezeti üzlete is, melyben mindenki vásárolhat; a tiszta hasznot (igen csekély összeg) a tagok közt osztják föl.

2. Dohánytermelők szövetkezete 8000 Ura tőkével. Megkísérelte, hogy jégkár elleni biztosító társasággá alakuljon, de ez tökehiány miatt nem sikerült. (Sansepolcróban kb. 2 millió dohánypalánta van.)

3. Hadastyánegylet 30 taggal. Betegeket gyámolít.

4. Földművesegylet 200 taggal.

5. Napszámosegylet, a mezei munkások szövetsége.

6. Tanítóegylet.

7. Alkalmazottak egylete, ipari és kereskedelmi hivatalnokok érdekeit képviseli.

*) Érdekesnek találok megemlíteni, hogy ezt az intézményt 1348-ban alapították; mai napig ugyanabban az épületben van, amint egy kőbe vésett fölírás kapuja fölött mutatja.

8. Dohánytermelési hivatalnokok egylete.

9. Dohánygyári munkások egylete.

10. Céllövők egylete. Az arezzói katonai kerület főnhatósága alatt áll, szép lövöldéje van, hol az egylet 200 tagja, kik fejenként 3 lírát fizetnek évente, gyakorolják magukat az olasz katonai fegyverrel a céllövészetben.

11. Filharmonikusok egylete. Hangversenyeket rendez, az iskolákat hangszerekkel látja el és a városi zenekart tartja fenn, mely minden vasárnap térzenét rendez.

12. Tiberisvölgyi vadászegylet 40 taggal. Célja az orvadászat elleni harc. Nyúl- és fűj vadászatot rendez néhányszor évente.

13. Mezőgazdasági egylet. E nagyon fontos egylet most van alakulóban. Célja különösen gépek, műtrágya, kén stb. olcsó beszerzése a tagok részére.

VII. Iskolák, közműveltség.

Lippán a következő iskolák vannak: 1. Állami óvoda 2 óvónővel. 2. Magánóvoda 1 óvónővel. 3. Állami elemi fiúiskola 5 tanerővel. 4. Gör. kel. fiú- és leány elemi iskola 3 tanítóval. 5. Róm. kath. elemi és 6. polgári leányiskola, 5—5 apácával. 7. Állami polgári és 8. felső kereskedelmi iskola, közös igazgatóval és 5 — 5 tanárral. 9. Tanonciskola.

Az óvoda kivételével, melyet belül nem láttam, mondhatom, hogy valamennyi iskola épülete oly állapotban van, hogy azt seholsem tűrnék el, ahol higiénia és pedagógia szempontjából ítélnék meg egy iskolaépületet. Példaként említem, hogy egy iskolának sincs tornaterme és hogy a városban levő egyetlen kétemeletes ház a polgári és kereskedelmi iskola, melynek akkora udvara sincs, hogy rajta az összes tanulók elférnének; hogy továbbá az óvoda kivételével az összes iskolák emeletesek, holott nincs Lippán 25 emeletes ház.

E sokféle iskola közül leggyakoribb típus az elemi, miért is erről legalább néhány szót kell említenem és pedig mivel az állami nem ad ki nyomtatott évi jelentést, a gör. kel.-ről szólok.*) Három terem van 1. a fiúk első és második 2. ezek III—VI. osztálya és 3. az összes leányok. Hogy a tanításnak mily nehézségekkel kell küzdenie, az megítélhető abból, hogy pl. beiratkozott összesen 102 leány, kik hat osztályba járnak és kiket egy teremben kell tanítani. Ez bizonyára nem könnyű föladat. Nem túlkövetelés volna-e, ha valaki bemenne egy ilyen iskolába és ezt kérdezné egy tanulótól magyar nyelven, hogy

*) *L. Raportul I. al scoalelor conf. gr.-ort. din Lipova. Arad 1907.*

mutassa meg Magyarország fővárosát a térképen? Én megtettem és a kért IV. osztályos tanuló habozás nélkül megmutatta. Az iskola a gör. kel. hitközségnek évente nem egészen 6000 korona kiadást okoz. Meg kell vallani, hogy nem kidobott pénz.

A tanítók érdeme első sorban, hogy ma Lippán már csak 43% az analfabéták száma.

Lippán semmiféle közkönyvtár nincsen, képtár, múzeum persze még kevésbé. A polgári és kereskedelmi iskola kivételével aligha van egyetlen olyan köz- vagy magánépület is, ahol 1000 könyv volna. A könyvkereskedők azt állítják (és ez hihető is), hogy igen rossz üzleteket csinálnak. Különben bővebb magyarázat helyett hadd álljon a következő eset.

Egyszer egy könyvkereskedésben voltam és egy cselédleány jött be, hangosan Petőfi költeményeit kérve. (Nem tudom, vajjon előfordult-e azelőtt és azóta, hogy Lippán valaki hajlandó volt pénzt adni Petőfiért!) Meglepetve néztem oda, de a kereskedő is meglepődött. Elkezdett keresni a tankönyvek közt (vajmi kevés egyéb könyv volt!) és odahozta a „Hatszáz magyar nemzeti dal”-t, azt mondta a leánynak: „Csak ez van”. A leány azonban makacs volt és kijelentette, hogy neki csak Petőfi kell és hosszas huza-vona után könyv nélkül távozott.

Sansepolcrobán hét elemi iskola van, a városban 600, a tanyákon 300 tanulóval; fiúk, lányok vegyesen járnak, a tanerők száma 24; az iskolák újjáépítése most van folyamatban.

A *Scuola tecnica* (alreáliskola) állami iskola 50 tanulóval és 7 tanárral.

Felnőttek esti oktatása, mely intézmény az analfabetizmus ellen küzd. Télen folyik e tanítás négy hónapig, három tanító vezetésével; 100 tanulója van.

Ipariskola iparostanoncok számára 2 tanárral és 45 tanulóval; újabban asztalosműhellyel van ellátva. Láttam a tanulók rajzait, melyek a tanítás eredményességéről tanúskodnak.

Szt. Bertalan-intézet leányok számára. 50 tanulója közül 25 belakó, kik évente 400 lírát fizetnek. Évi jövedelme 10.000 líra, mely régi alapítványból származik.

Zeneiskola egy tanárral és 32 tanulóval.

Mezőgazdaságtani tanszék, ezt egy vándortanár tölti be, kinek munkássága az arezzói kerületre terjed ki.

Püspöki szeminárium nyolc szerzetes-tanárral és 40 tanulóval. T. i. Sansepolcro püspöki székhely és a városban 16 temploma van, melyeknek bármelyike minden tekintetben különb a lippai katho-

likus templomnál; ezeken kívül még 12 parochiális templom van a tanyákon; a papok száma 52.)*

E sok intézmény dacára is 47% analfabéta van; különösen az öregebb parasztok és a hegyvidékiek nem tudnak írni-olvasni.

A községi könyvtár 17.000 kötetből áll, ezeket a község évről-évre szaporítja. Évente mintegy 1500 könyvet vesznek ki.

A házakban mindenfelé jóval több könyvet látni, mint nálunk. E könyveket tulajdonosaik leginkább Arezzóban és Firenzében veszik, továbbá a szomszédos Città di Castellóban, hol a világhírű S. Lapi-féle nyomda és könyvkiadó cég van. Említendő e helyen még a Carducci egylet, egy 2000 kötettel bíró olvasókör.

A műizlés előmozdítására szolgál a városi képtár, mely nemcsak Pierro della Francesca legjobb képeit tartalmazza, hanem több más jeles festőét is. A 16 templom mindenikének van valamilyen műkinccse, ha egyéb nem, egy régi mester képe vagy Luca della Robbia egy Madonnája, de legalább is régi, remekbe készült asztalosmunka.

Lippára aránylag sok újság jár, a posta értesítése szerint összesen 463 lap naponta. Ezek közül legelterjedtebbek: *Friss Újság* 80, *Lupta* 80, *A Nap* 56, *Budapesti Hírlap* 25, *Politisches Volksblatt* 22, *Aradi Közlöny* 21, *Kleines Journal* 20, *Pesti Napló* 19, *Tribuna* 19, *Neues Pester Journal* 15, *Az Újság* 15, *Arad és Vidéke* 14 példányban.

Sansepolcroban legelterjedtebb lapok a Rómában és Firenzében megjelenők, és pedig *La Tribuna* 150, *Giornale d'Italia* 50, *Fieramosca*, *Nazione*, *Nuova Giornale*, *Avanti* 30—30 példányban.

Ha az olasz sajtó megbízhatóság, komolyság és jó modor tekintetében messze el is marad az angol sajtó mögött, sajnos, a mienket fölülmúlja e részben. Legalább én még sohasem olvastam olasz lapban magyar dolgokat illetőleg oly tudatlanságra és rosszakaratra valló cikket, mint ép az nap a *Budapesti Hírlap*-ban (XXVII. évfolyam, 205. sz. 6. 1.), mikor visszajöttem Sansepolcroból:

Címe: *Földművelő katonák*. Ebből megtudjuk, hogy Itália végtelen szegénységének egyik főoka „e foglalkozási ág (t. i. a földművelés) hiányában rejlik”. „Olaszországnak csak az északi részében, Pugliában, a Pó mentén (sic!) üznek valamelyes földművelést s ott is legkivált rizstermeléssel foglalkoznak. Veteményesei és gyümölcsösei is alig vannak Itáliának. Csupán az a gyümölcs — narancs, citrom, füge — terem meg, amely minden nagyobb gondozás nélkül érik. A többi termékekben tisztára bevitelre szorul Itália.” Megtudjuk azt is,

*) Míg tehát S.-ban 28, Lippán csak 4 templom van, a papok száma pedig 6. Lippán 1 zárda van, S.-ban 5.

hogy a Campagnán „pompás televényes, még kiaknázatlan a föld”. Most azonban javulás fog beállni, amióta Aosta hercege vette kezébe a földművelés előmozdítását.

Giovagnoli úr ezekkel reflektál egy hozzám írt levelében e cikkre:

„Jót nevettem azon az újságcikken, melyet számomra lefordított és mely az olaszokat oly népnek festi, mint amely arra vár, hogy a fűgék megérjenek, ha enni akar! Az az állítás pedig, hogy a Duca d'Aosta áll az olasz földművelési mozgalom élén, nekünk végtelenül humorosnak tűnik. Ugyan ki hallott még ilyet?! A cikk alighanem valami osztrák hivatalnoktól való Caneából, ahol nemzetközi csapatok vannak; az egészből mély ellenszenv tűnik ki az olaszok iránt és nagy tudatlanság a katonaságot illetően.

„Mégis, van valami igazság is e cikkben és pedig amennyiben Délolaszországról és a szigetekről van szó; de így is csak igen nagy túlzással szólva. Elismerem, hogy a földművelésnek még sokat kell haladnia, de azt mondani, hogy Olaszországban a földművelés hiányzik, együgyű és alaptalan állítás. Hiszen mellettünk, az arezzoi síkságon a föld hektárjának átlaga 4000 Ura.”

Kiegészíthetem ezt azzal, hogy Olaszországban több búza terem, mint nálunk és hogy Hertzka Tivadar szerint Lombardiában átlag ötször annyi terem egy holdon, mint a mi Alföldünkön. De honnan is tudhatná ezt az, aki szerint Puglia a Pó mentén van?

Egyéb közművelődési eszköz a színház volna Lippán. E tekintetben fölötte szegényes viszonyok uralkodnak. Az előadásokat a József főherceg-szálloda nagytermében rendezik, hova aligha fér el 200 embernél több, de nem emlékszem oly esetre 5 év alatt, hogy a közönségnek szűk lett volna a színház. Iparosok és parasztok alig látogatják a színházat, mely évente néhány hétig tart. A zenekart rendszerint egy zongora és 2—3 hegedű képviseli, elgondolhatni tehát, hogy egy operette előadása mily nehézségekkel jár. Hogy operát sohasem adtak, talán fölösleges mondani, hisz még a közeli Aradon is vajmi ritkán van erre eset. Hangversenyek is ritkák, legalább én alig tudok az öt év alatt ötnél többre emlékezni. Néha vannak román színielőadások és hangversenyek is, melyeket az iparosok és parasztok eléggé látogatnak.

Egészen más a színházi élet Sansepolcroban. Ott a színészet előmozdítására a *R. Teatro Dante* szolgál, melyet a már 1550-ben alakult *Accademia* tart fenn. Ennek tagjai a csinos berendezésű színház tulajdonosai. A tagok évente 60 Urát fizetnek és ezért 1—1 páholyt kapnak. „Van 4 sor páholy, minden sorban 17 páhollyal, 150 zárt-széke és egy nagy földszintje. Modern villanyvilágítással van fősze-

relve. Operákat átlag minden két évben adnak. Az utóbbi években jó előadások voltak, mint: *A bohémek*, *Cavalleria rusticana*, *Pagliacci*, *Rigoletto*, *A sevillai borbély*, *Manón Lescaut*.

„A színházat gyakran látogatják jó drámai és operett-társulatok;*) egy-egy társulat nem marad 6—7 napnál tovább. Egész évben azonban alig van több előadás 40-nél.” Érdekes, hogy mikor egy jó társulatot akarnak odahozni, az akadémia és a polgárság gyűjtést rendez, amelynek eredménye a rendes helyárákon kívül a társulaté.

VIII. Igazságszolgáltatás.

Az igazságszolgáltatást illetően „Sansepolcro egy *pretura* székhelye. A *pretore* évente átlag 50 ítéletet mond polgári és 150-et bűnügyben (többnyire kihágás). A lakosság kevésse pereskedő. Két ügyvéd van, kinek nem sok dolga akad. A pörök Olaszországban szörnyű pénzbe kerülnek, ami távoltartja az embereket a bíróságtól.

„A Buitoni cég (Sansepolcro legnagyobb cége, mely úgyszólván mindennel foglalkozik) ügyvéde elég sokat keres a cég számos ügyéből. Lehet vagy 4—5000 líra jövedelme.” Föltéve, hogy a másik ügyvédnek is van 5 ezer lírája, bélyeg stb. legyen ugyanennyi, ez összesen 15.000 líra.

Már most vegyük Lippát. Adataimat egy ügyvédjelölttől szereztem be, ki ezt írja egyebek közt: „A kimutatást minden befolyástól menten, legjobb tudásom szerint állítom össze. Megjegyzem, hogy eléggé tájékozva vagyok minden irodáról s jobbat csak az egyes ügyvédek-től külön-külön szerezhetnél be.” Már most e kimutatásból ezeket közlöm. Van öt ügyvéd.

Jelöltek és írnokok díja.....	K 14.800
Az ügyvédnek marad tisztán (beleszámítva lakást, irodát, háztartást) „	57.700
Tanuk és szakértők bíróilag megállapított díja mintegy	5.200
Bélyeg, nyomtatványok stb. (az ügyvéd készkiadása).....	22.000
	<hr/>
	K 99.700

Ha a két várost már most igazságszolgáltatás tekintetében egybevetjük, konstatálhatjuk, hogy Lippán nem tekint egy sem ügyvéd 4—5000 koronát „eléggé sok kereset”-nek. Ha pedig Olaszországban drága az igazság, akkor nyugodtan mondhatjuk, hogy nálunk sem olcsó, annál is inkább, mert ebből a csaknem 100.000 koronából igen keveset fizetnek a kereskedők, a nagy cégek pedig a legkevesebbet. Azok

*) Az olasz nem könnyen nevez színészeket és énekeseket „jók”-nak.

tapasztaltabbak, nagyon kerülnek a port; sokszor inkább elszenvedik szó nélkül a kárt. Pedig ez még nem minden; a levélíró még ezt mondja: „Hátra volna még a közjegyzőnek fizetett díj, itt lerótt bélyegek . . . Hozzá kell számítani a jegyzők és zugírások által szerkesztett periratok, beadványok számát, továbbá azon perek költségeit, melyet a felek maguk folytatnak. Mindez minimális 20.000 korona. Hol van még azután maguknak a feleknek munkamulasztása, napidíja, fáradsága, személyes kiadásai, melyek a bíróság által meg nem állapíttatnak és senki által meg nem térítettnek?... Hátra vannak még a szolgabíróság, községi bíróság, pénzügyi hatóság előtti eljárás költségei . . . Pénzbírságok, büntetések ide nem számíttatnak.”

IX. Húsfogyasztás, árviszonyok, alkoholizmus.

A parasztek táplálkozásáról már volt szó. Lippa húsfogyasztására az 1906-iki vágatási lajstrom hivatalos adataiból lehet következtetni; a levágott állatok: 9 felnőtt bika, 382 tehén, 132 ökör, 98 növendékmarha, 399 borjú, 11 felnőtt bivaly, 602 juh, 1823 bárány, 246 kecske, 207 gödölye, 1375 sertés.

A Sansepolcróban levágott állatok: 389 szarvasmarha, 948 sertés 3182 juh és bárány, 44 ürü. Ez kevesebb lenne tehát, mint a lippai húsfogyasztás. Csakhogy Sansepolcróban a hal és szárnyas sokkal gyakoribb étel, mint nálunk. Friss halat Lippán igen keveset esznek, mivel a Marosban alig akad, holott Sansepolcróban közönséges étel, nem is szólva a halkonzervek ezerféle neméről, mely a fűszerkereskedések főcikke a makaróni mellett. Míg továbbá Sansepolcróban a paraszt is bőven fogyasztja a háza körüli szárnyasokat, tyúkot, kacsát, libát, valamint tyúktojást, a lippai parasztnak vajmi ritkán jut ilyen fényűzés eszébe. Kivált az a gondolat, hogy egy ludat levágjon, oly távol áll tőle, minthogy ökrét levágja, mellyel szánt. A klimatikus különbségről sem szabad ez összehasonlításnál elfeledkeznünk.

Talán nem lesz érdektelen e helyütt néhány adat felsorolása az árviszonyokra vonatkozólag.

A lakásviszonyok Sansepolcróban sokkal kedvezőbbek. Míg Lippán 4 szobás lakást 500 koronáért aligha lehet kapni, ott egy ilyen lakás átlag csak 200 Urába kerül, de sohasem éri el a 300-at. Mint értesülök, 3—4 szobás munkáslakások 70 és 120 líra közt ingadoznak. (Lippával nem tehetek összehasonlítást, mert ugyan melyik munkás lagnék itt 4 szobában?) Az építkezés is Lippához képest hihetetlenül olcsó: 3000 Urára tehető egy négyszobás lakás építése, holott ez Lippán négyszer annyiba is kerül. Hogy az olasz mily szeretettel és gonddal rendezi be otthonát, arra nézve jellemző tényként említ-

hetem, hogy Giovagnoli úr atyja szobáinak egy részét maga festette ki.

	Lippán	Sansepolcróban
A fa mázsája	1,60 K	2. — líra
Marhahús kgrja	1,12	
Borjúhús	1,60	1,70
Disznóhús	1,36	
Juhhús	0,80	?

A hírhedt olasz adórendszer igazságtalanságát mutatják a következő számok:

	Lippán	Sansepolcróban
1 kgr. só	24 fillér (finom só)	60 cent
1 „ marhasó	12 (konyhasó)	40
1 „ petróleum	36	70
100 fagyújtó	2	5
50 viaszgyújtó	—	5

Az alkoholfogyasztás oly tárgy, melyről igen sokat lehetne írni. Megvallom, magam is meglepetve láttam, amikor összeállítottam az adatokat, hogy mily óriási jelentőségű kérdés ez. Az adatokat eleinte a fogyasztási adó bérlőjétől reméltem beszerezhetni, ez azonban, noha régi ismerősöm, a *les affaires sont les affaires* elv alapján megtagadta azokat. Akadt azonban egy másik ember, aki csaknem oly jól ismeri a helyzetet és kérésemre szíves volt összeállítani a korcsmák bor-, sör- és pálinka-forgalmát az eladási árakkal együtt.*) Ezek alapján tehát Lippán 30 italmérési engedély van. Kimérnek:

1695 hl. bort	K 128.350
1660 „ sört	70.500
1533 „ pálinkát	163.300_
Összesen	K 362.150

Hangsúlyoznom kell, hogy ebbe a mennyiségbe nincsen beleszámítva az, amit kereskedők lepecsételt üvegekben és amit termelők nagyobb mennyiségben adnak el, továbbá, amit a termelők maguk barátaikkal otthon fogyasztanak, pedig Lippán tekintélyes számú szőlőbirtokos és még több pálinkaégető van, ezzel együtt közel járhat 500 ezer koronához az évi fogyasztás. Nem tekintheti senki túlzásnak, ha azt mondom, hogy a Lippán elfogyasztott alkohol értékével meg lehetne oldani a harmadik magyar egyetem kérdését.

Sajnos, teljes lehetetlenség az alkohol hatását akár a közegész-

*) Az adatok megbízhatóságát illetőleg idézem a közlő leveléből e részt: „A Veled közölt adatok részint üzleti könyveinkből valók, részint az egyes korcsmárosok saját följegyzésein alapulnak és néhány hl.-nyi javítással föltétlenül megbízhatók.”

ségre, akár a közerkölcsiségre vonatkozólag adatilag kimutatni. Személyes megfigyelés alapján mondhatom, hogy a nők aránylag keveset és inkább dugva fogyasztanak, ellenben a részeg 16 éves suhancok épen nem tartoznak a ritkaságok közé. Fejenként, a nők és 15 éven aluli gyermekek leszámításával, mintegy 150 koronára tehető a korcsmában fogyasztott vagy onnan eredő ital.

Különösen ki kell még ehhez jelentenem, hogy Lippán az ivás virtus számba megy minden társadalmi osztályban, talán a zsidók kivételével. Határozottan mondhatom, hogy e fölfogásnak Olaszországban egy társadalmi osztályban sem találtam nyomát. Még pl. egyetemi hallgatók is, kikkel pedig évekkal ezelőtt, első olasz utamkor bőven találkoztam és bizalmasan beszélgettem, valahányszor olyan dolgokat említettem, hogy nálunk reggelig tartanak az ivások stb., csodálkozva hallgattak és bár egyikük sem idegenkedett a szeszest italtól, igen mértékletesen élvezték. Ugyanezt tapasztaltam az elmúlt nyáron is, amikor egy hónapig voltam Rómában. Az az 5—6 nőtlen fiatalember, kivel délben és este együtt étkeztem, fejenként egy-egy étkezéshez $\frac{1}{4}$ liter bort ivott és ha kissé tovább is maradtunk a szokottnál és a rendesnél jobb kedv volt, ez sohasem végződött ivással, mint Lippán szokás.

„A toscanai paraszt nem adja magát az alkoholizmusra annak akutabb formájában, vagyis nem ismeri a pálinka és a likőrök használatát. De sok bort iszik és némelyek túlságosan sokat is; de mondhatni, hogy a mezei népességnél nem létezik alkoholizmus. A síkságon és dombokon lakó feles parasztcsaládok jókora mennyiségű bort isznak étkezés közben; megisszák a szőlőből rájuk eső részt. Egyik-másik paraszt vasárnap bejár inni a sansepolcroi korcsmákba. De nehezen látható egy paraszt is teljesen részeg állapotban.” *)

„Gyakrabban láthatók részeg munkások, de mindig bortól részegek. Ez italból igen nagy a fogyasztás e vidéken, mint ezt a korcsmák száma is mutatja: 45 a városban és 4 a tanyákon. Még ezenfölül van 13 bodega (*bottegha*), ahol likőröket és alkoholt árulnak; ezekben azonban fűszereket, kávét stb. is kaphatni.”

„A következő adatok a fogyasztási adóhivatalból valók: egy évben fizettek adót 3000 kvintál bor és 120 kvintál likőr után. Mint-hogy azonban Sansepolcro nyílt község (t. i. nem kell a máshonnan hozott cikkek után fogyasztási adót fizetni), a fogyasztási adó a nagyban való (25 kgr.-on fölüli) eladást nem sújtja, érintetlenül hagyja

*) Már A. Smith mondja: „A bortermelő országok lakói általában Európa legjőzanabb népei: tanuk reá a spanyolok, olaszok és Franciaország délibb vidékeinek lakói”. *Wealth of Nations*, Book IV. Chap. III.

azt, ami a termelők és parasztok pincéjében van. A családokban elfogyasztott, adó alá nem eső bor mintegy 8000 kvintálra tehető,*) amivel az egész községben fogyasztott bor összege 11.000 kvintálra menne. Borunk átlag 11 fokos.”

„A likőröket illető szám (120 kvintál) tökéletesen pontosnak mondható, minthogy a likőr után még nagyban való eladásnál is fizetendő az adó.”

Annyi bizonyos, hogy Olaszországban a részeg ember ritkaság. Én legalább mondhatom, hogy bár vasárnap, nagy városokban sokat jártam a szegényebb városrészekben, ha láttam is néha ittas embereket, de garázda részeget, vagy olyant, aki tehetetlen lett volna önmagával, sohasem vettem észre.

X. Pénzviszonyok.

Lippán összesen négy pénztintézet van. 1. Lippai Takarékpénztár 120 ezer korona alap- és 100 ezer tartaléktőkével. 2. Lippai Takaré- és Hitelintézet 60 ezer alap- és 21 ezer tartaléktőkével. 3. Lipovana 100 ezer alap- és 64 ezer tartaléktőkével. E három részvénytársaság betétekre 4%-ot fizet és 8% kamatot vesz kölcsönök után; a Lipovana ezenfölül még „kezelési költség”-et is számít föl, amivel együtt 10%-ra megy föl a kamat.

Ezekon kívül van még egy Ipar és Gazdasági Hitelszövetkezet, mely az Országos hitelszövetkezet tagja; ez 5%-ot ad betétek után és 7%-ra ad tagoknak kölcsönt.

Pénzügyi dolgokban hasonlíthatatlanul jobbak a viszonyok Sansepolcróban. Az üzletemberek többnyire a *Banca d'Italia* arezzói fiókjával dolgoznak, mely 5% mellett számítol le, sőt nagyobb ügyleteknél és elsőrendű cégeknél csak 4¹/₂% mellett, továbbá a Città di Castellói Takarékpénztárral, mely 5%-kal operál.

Magában a városban két bank van. 1. *Banca Mutua Popolare* (szövetkezet), mely igazán mintaszerű berendezéséért és működéséért kitüntetést nyert a milánói világkiállításon. Alaptőkéje: L 24.300, tartaléktőkéje: 10.594,24; forgalma 19 évi fennállása óta fokozatosan növekszik; 1906-ban L 11,601.908,52 volt; ez a bank elsősorban a kisembereké, kiknek 6%-ra kölcsönöz. Az évi jelentésből kiemelendőnek tartom, hogy a tiszta jövedelem mintegy L 6000 és hogy az év folyamán semmiféle veszteség sem érte a bankot. Akikkel a bank ügyeiről beszéltem, azt vélik, hogy felvirágzásának főmagyarázata,

*) Lippára nézve semmi bázisom sem volt az otthon fogyasztott bor és pálinka mennyiségének megbecsülésére, de azt hiszem, a bor aligha van ötöde e tekintélyes számnak.

hogy a kezelés, kivált eleinte, az alkalmazottak buzgósága folytán, úgyszólván semmibe sem került.*) 2. A *Cassa di Risparmio di Firenze* fiókja, mely betétek után 4%-ot fizet és kizárólag jelzálogra 5%-ra kölcsönöz.

Eredmények.

Bár a lakosság anyagi helyzete sem Sansepolcróban, sem különösen Lippán rózsásnak nem mondható, mégis csak jobb, mint a két ország átlagáé. Ha tudjuk, hogy e viszonylagos jobb helyzetnek mi az oka, azt hiszem, a jövőre nézve értékesebb tanulságokat vonhatunk le a községi gazdálkodásra, mint a történelemnek még oly pontos tanulmányozása által.

Véleményem szerint ez az ok Lippán a közlegelő és a község 960 holdja, Sansepolcróban pedig a mezzadria. Amely percben vége van a mezzadriának, előáll az az agrár proletariátus, mely egyebütt van Olaszországban. Amely percben fölösztják a lippai közlegelőt, vége a lippai állattenyésztésnek,**) mely első sorban a szegény lakosság kereseti forrása és amint eladják a községi szántót, 211 család létalapja veszett el.

Tűzadás nélkül mondhatni, hogy hasonló arányú csapás volna Magyarországra nézve a 34,75%-nyi nem szabad magántulajdonban levő földek magánkézre jutása. Elég baj, hogy csak ennyi maradt meg az egész ország földjéből, de igyekezzünk legalább ezt megtartani. És ha, mint ezt csak a közelmúltban hangoztatta egy író, azt mondják, hogy városaink és községeink anyagi helyzete azért rossz, mert ezek földjüket nem értékesítik eléggé, az orvosság pedig az volna, hogy e földeket parcellázzuk (mert ma minden gazdasági baj panaceaája a parcella), ezt az indítványt föltétlenül vissza kell utasítanunk. Mert ez nem egyéb, mint egy igazságtalanság ellen keletkező támadást azzal háritani el, hogy a zsákmányban többeknek juttatnak részt. Olyan lenne ez, mintha egy rabszolgaellenes mozgalomnak azzal igyekeznének az élet elvenni, hogy a leglármasabbaknak szintén rabszolgákat juttatnának.

Míg a mai földtulajdonrendszer fönnáll, minden egyes hold,

*) Tényleg a bank történetéből (*Cenno Storico*, a milánói kiállításakor jelent meg) olvasom, hogy az első évben L 270-et tett ki a személyi költség, a fűtés és világítás pedig L 19,70-et; ma az összes személyi kiadás 2720 lira, a helyiségért 200 lírát fizetnek, az igazgató pedig (most a polgármester) soha egy fillér fizetést sem kapott. Persze így aztán, bár keveset, de mégis áldoznak népkonyhára, tanulók segítésére és fürdőztetésére; sőt még ezenkívül, mint a jelentés nagyzólván mondja: . . . e *fa altre erogazioni straordinarie a scopo filantropico* (. . . és egyéb jótékony célú rendkívüli kiadásokat tesz).

**) Van Lippán 789 ló, 1069 szarvasmarha, 22.000 sertés és 3347 juh.

melyet parcellázás vagy bármily más címen kivesznek a közkézből, pótolhatatlan veszteség. Az elvett egy hold pedig nemcsak egy holdnyi veszteségét jelenti a köznek, hanem egy szövetséges nyereségét is annak a néhány ezer családnak, mely 1895-ben az országnak csaknem egy harmadát tartotta tulajdonban.

Ami pedig az igazi autonómiát és a mi községi és megyei autonómiánkat illeti, ezek, Spinoza egyik hasonlatával élve, úgy egyeznek meg egymással, *quam inter se conveniunt canis signum coeleste, et canis animal latrans*. Pedig a község és megye előképző iskolái az országos politikának.

A virilizmus ép oly akadálya az igazi autonómiának, mint jelenlegi földtulajdonrendszerünk a gazdasági haladásnak. Akadályai a jövő Magyarország fölépítésének, amelyeket le kell rombolnunk, mielőtt építeni kezdenénk.

Braun Róbert.

